

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
І ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ СТРАТЕГІЙ**

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 170–175

Досліджено проблеми формування глобальних управлінських стратегій у контексті забезпечення розвитку світової економіки під впливом процесів глобалізації.

Проблематика забезпечення сталого економічного розвитку як складного багатогранного процесу, що має свої передумови, фактори, ресурси і національні (регіональні) особливості, посідає все помітніше місце у сучасних дослідженнях світової економіки. При цьому реалізуються різні методологічні підходи, які потребують певної уніфікації насамперед у теоретичному аспекті. Більше того, найоптимальнішим шляхом такої уніфікації є не стільки просте сполучення різних способів аналізу міжнародних економічних відносин, скільки спроба узгодити різні теоретико-методологічні стратегії їх аналізу в контексті такого загальнозначущого для сучасної світової економіки явища, як глобалізація. До того ж, приєднання України до СОТ, а також перспективи підписання угоди про асоціацію з ЄС істотно актуалізують подальші теоретико-економічні студії в частині розробки нових стратегій забезпечення сталого економічного розвитку України у таких умовах. Очевидно, що за глобалізації умов і факторів, в яких відбувається інтеграція економіки України у сучасну систему світогосподарських зв'язків, винятково важливого значення набувають, насамперед, питання розвитку та регулювання її міжнародної економічної діяльності, які напряду пов'язані з розробкою стратегії забезпечення сталого економічного розвитку України,

відстоювання інтересів національної економіки, підтримка національного виробника, сприяння підвищенню рівня конкурентоспроможності економіки України, забезпечення спокійного притоку інвестицій в економіку України тощо.

Гостра необхідність формування глобальних управлінських концепцій і моделей є відображенням негативних реалій і неволюційних економічних трансформацій останньої чверті ХХ — початку ХХІ ст. Вона була пов'язана насамперед з ініціацією чергової хвилі глобалізації, яка, поряд з очевидними позитивними наслідками (поглибленням МПП, прискоренням інформаційно-комунікаційних процесів, запровадженням в побутове життя технологічних нововведень, зростанням темпів транспортних перевезень), призвела до низки суперечливих суспільних та економічних процесів. Розмивання державного суверенітету на тлі зміцнення економічних позицій окремих промислово розвинених держав і міжнародних організацій, зростання економічного і технологічного потенціалу транснаціональних структур на тлі виникнення проблем з їх контролем, активізація процесів економічної інтеграції та захист регіональних інтересів країн-учасниць з одночасною диверсифікацією інструментарію міжнародного співробітництва, усі ці явища і процеси є дзеркальним відображенням розмивання організаційного і регу-

лятивного потенціалу, закладеного у Вестфальській державно-центристській моделі та необхідністю формування адекватного інституційного базису глобальної економічної системи. Протягом останніх п'ятнадцяти років, враховуючи світові тенденції до універсалізації, стандартизації та гомогенізації управлінських інструментів на глобальному рівні, різноманітні наукові школи намагались розробити власні життєздатні концепції і сценарії майбутнього світового економічного розвитку. У численних аналітичних працях, присвячених процесам глобалізації, міждержавній інституціоналізації, міжнародному менеджменту, можна виокремити цілий ряд нових категорій та понять. До них належать: “глобальний уряд”, “глобальний управління без глобальний уряду”, “глобальна інтеграція”, “світова еліта”, “Тріада”, “міжнародні організації глобального типу”, “сітьові мережі”, “віртуальний уряд” тощо. Усі вони, у більшості випадків, розглядають можливі шляхи розв'язання глобальних проблем і зводяться до необхідності формування стійкого наднаціонального механізму регулювання світогосподарських зв'язків. На нашу думку, ключовим компонентом сучасної інституційної системи світового господарства має стати формування ефективної системи глобального управління як універсального способу розв'язання глобальних економічних, фінансових і соціальних диспропорцій у міжнародних відносинах, а також гармонізації інтересів суб'єктів глобальної економічної системи.

Так, зважаючи на нетривалий для економічної науки проміжок часу для формування складної інтегрованої категорії, у глобальному дискурсі досі не сформовано єдиного тлумачення “глобального управління”. Найпоширенішим є вживання категорії з точки зору: а) різноманітності соціальних акторів — так, на переконання Д. Хелда, глобальне управління означає не тільки формальні інститути і організації, через які відбувається формування норм та правил з метою підтримки світового порядку (державні інститути, міжурядові кооперативні зв'язки тощо), а й організації та групи тиску (ТНК, транс-

національні соціальні рухи, НУО), що безпосередньо впливають на функціонування урядової системи та досягнення цілей транснаціональних структур [1, 15]; б) формування “інформаційної еліти”, коли вживання поняття “глобальне управління” є виправданим з огляду на вплив і значущість, яку мають фахівці комп'ютерних технологій, програмісти, фінансові аналітики і брокери, на вектор розвитку глобальної інформаційної та, зокрема, економічної систем [2, 25]; в) типу “світового уряду”, якому значну увагу приділяють міжнародні організації — так, Н. Крейг наголошує на необхідності дослідження історії розвитку міжнародних організацій, міжурядових та квазіурядових агенцій як пріоритетної передумови формування майбутнього глобального уряду [3, 11]; г) урядової спроможності, яку науковці пов'язують з можливістю уряду формувати і застосовувати на практиці адекватні важелі для вирішення питання суспільної політики [4, 263]; д) діяльності на національному та глобальному рівнях — у такому контексті поняття “глобальне управління” означає управління зв'язками, які виходять за межі національних кордонів, без посилення на державний суверенітет [5, 369]; е) учасників, які формують офіційну систему правил — так, авторитетний фахівець з питань глобального менеджменту Д. Розенау пов'язує глобальне управління з абстрактним рівнем керівництва на всіх рівнях людської активності, що складається із системи правил, у якій цілі досягаються шляхом здійснення контролю. Управління охоплює діяльність не тільки урядів, а й інших акторів, що вдаються до командних механізмів: формування попиту, встановлення цілей, випуску директив, розробки політики тощо. На його думку, глобальне управління підтримується системою правил, які слугують на зразок рульового механізму, що дають змогу лідерам досягати своїх цілей [6, 393]; ж) процедури колективного менеджменту — у такому значенні “управління означає сумарну кількість шляхів, якими індивідууми, урядові і приватні інституції вирішують свої спільні справи. Це довготривалий процес, в якому досягається консенсус у різно-

рідних і суперечливих інтересах шляхом застосування кооперативних дій” [7, 2]; з) процедури колективного вибору, в якій управління пов’язується з будь-якими рішеннями, які групи людей приймають на колективній основі [8, 5]; і) ефективних установ — у загальному розумінні, управління означає формування та роботу суспільних установ (правил гри, що слугують для встановлення суспільних методів, розподілу ролей, ведення взаємодії між різними учасниками процесу управління), здатних вирішувати конфлікти, полегшувати взаємодію у світі взаємозалежних і взаємопов’язаних акторів [9, 11].

Водночас, під управлінням окрема група вчених розуміє процеси і інститути, як формальні, так і неформальні, які спрямовують і обмежують колективні дії груп людей. Управління не обов’язково здійснюється урядовими структурами або міжнародними організаціями, яким було делеговано владні повноваження. У сучасних умовах приватні фірми, асоціації фірм, неурядові організації, а також їх асоціації та сітьові структури залучені до управлінського процесу (в межах своїх функціональних повноважень) [10, 12]. Нарешті відносно самостійну групу теорій становлять ті, що тлумачать глобальне управління як систему глобальних режимів. Прихильники цього підходу розуміють під управлінням вже діючі міжнародні режими — інституційні угоди (механізми), в яких держави, як основні учасники прийняття рішень, концентрують свою увагу на різноманітних питаннях, що ініціюються лідерами міжнародної спільноти.

Слід зауважити, що істотна гетерогенність у тлумаченні категорії “глобальне управління” є природним процесом її наукового становлення. Серед факторів, які безпосередньо впливають на цей процес, слід відзначити такі: застосування різних наукових методів і традицій наукових шкіл, різновекторність політичних систем і культурних традицій держав, міждисциплінарний характер досліджень, а також різне тлумачення цільового призначення цього поняття. На нашу думку, проблема глобального управління пов’язана не стільки

з відсутністю точного визначення самої категорії, скільки з відсутністю його адекватної моделі або форм, які були б націлені на практичне і швидке розв’язання глобальних проблем. На сьогодні найвпливовішими країнами, їх регіональними угрупованнями та міжнародними організаціями ведуться численні спроби інституційного оформлення процесів зростаючої економічної і політичної взаємозалежності суб’єктів світового господарства, напрацювання універсальних принципів співробітництва для країн різного типу з урахуванням їх національних інтересів та політичної ваги на міжнародній арені, апробації різноманітних інструментів глобальної економічної взаємодії на різнобічній основі. Наприклад, Комісія з глобального управління (КГУ), створена у 1992 р. для вивчення рушійних сил глобальної економіки, адекватної оцінки і прогнозування глобальних процесів, у своїх звітах неодноразово надавала рекомендації щодо структурної організації світоустрою, його реконструкції та зміцнення. Так, у звіті комісії 1995 р. було здійснено спробу оцінити ефективність системи глобального управління на основі критеріїв щодо її спроможності: контролювати і мобілізувати ресурси, які необхідні для реалізації її фундаментальних цілей; формувати спільну політику і практичні заходи щодо розв’язання глобальних проблем; залучати до своєї системи впливових акторів, які здатні досягати специфічних результатів шляхом використання інструментів, інститутів і людських умінь на різних рівнях прийняття рішень; формувати партнерські мережі між тими учасниками, які мають бажання і спроможні кооперувати свої зусилля; спиратися на принципи субсидіарності, що означає прийняття рішень на тих рівнях, на яких вони можуть бути найефективніше імплементовані.

На думку експертів КГУ, система глобального управління має ґрунтуватись на стійких зобов’язаннях і демократичних принципах, що відображають захист фундаментальних прав людини, підтримку миру і стабільності у міжнародних відносинах. При цьому економічна складова глобаль-

ного управління, на думку експертів КГУ, має включати такі заходи: реформування глобального фінансового порядку з формуванням стабільної монетарної системи, спроможної врегулювати економічні кризи на світових фінансових ринках; встановлення правових механізмів врегулювання міждержавних суперечок у сфері торгівлі, трансферту технологій та інвестицій; запровадження спільної інфраструктури та інституцій, наприклад, для стандартизації ваги, часу і системи виміру, технічних специфікацій, мережі для морського транспорту, авіації і телекомунікації; створення і втілення в життя заходів стійкого розвитку та захисту навколишнього середовища та ін.

Поряд з фундаментальними принципами функціонування системи глобального управління, Комісія презентувала три майбутні сценарії світового розвитку: оптимістичний, поляризований та песимістичний. Що стосується оптимістичного сценарію, то він розглядає нинішній стан силового розв'язання проблем як тимчасовий феномен, коли в майбутньому стане можливим запровадження більш стабільного і мирного порядку спільного співіснування. У свою чергу, поляризований сценарій передбачає розподіл світу на дві частини: захищений від конфліктів й економічно успішний світ у межах "Тріади" та решта держав світу (передусім африканські, Середнього Сходу, Південної Азії, а також частина країн Центральної і Південної Америки), що перебувають у конфронтації одна до одної та є економічно відсталими. І нарешті, песимістичний сценарій прогнозує наростання в майбутньому насилля та безвладдя в цілому по всьому світу: зростання злочинності, маніпуляції з ліками, великий рівень безробіття, урбаністичне навантаження, економічна безгосподарність, етнічні конфлікти та ін., що призведе в майбутньому до поглиблення конфліктів і хаосу. Ініціативи КГУ щодо ідентифікації принципів функціонування ефективної системи глобального управління та розробки сценаріїв розвитку майбутнього світового порядку не є поодинокими. Свої варіанти розвитку глобального порядку

запропонувала і Лісабонська група. До складу цієї організації належать 19 країн-членів: Японія, країни Західної Європи і Північної Америки. Вона була заснована Рікардо Петрелла, головою програми FAST (при Комісії ЄС у Брюсселі), як форум для обговорення глобальних проблем сучасності та напрацювання нових видів контрактів для ідентифікації нових рішень і кооперування глобальних акторів. Викликають науковий інтерес пріоритетні принципи глобального управління, які пропонуються Лісабонською групою. До них належать такі:

- По-перше, це принцип кооперації, який означає, що інструменти глобального управління мають бути націлені на поглиблення кооперації, тобто співробітництво забезпечить найефективніше використання ресурсів та гарантуватиме довіру між учасниками процесу спільного прийняття рішень. На сьогодні економічна конкуренція не здатна самостійно забезпечити достатній рівень людського розвитку в глобальному суспільстві. Тому саме спільні дії, що передбачають укладання угод, обмін досвідом, проведення переговорів і визначення спільних цілей, сприяють зміцненню демократії та розвитку.

- По-друге — це принцип солідарності. На думку експертів Лісабонської групи, передумовою створення системи глобального управління є формування глобального громадянського суспільства. Різні види суспільних організацій і рухів репрезентують стійкий механізм підтримки демократичного розвитку: вони вносять ясність у питання, забезпечують підзвітність організацій, гарантують прозорість прийняття рішень.

- По-третє, це принцип субсидіарності. Локальні ініціативи мають стати невід'ємною частиною прийняття рішень на глобальному рівні. Широкий та плідний сегмент локального творчого ресурсу досі не є задіяним на повну потужність, адже основна увага приділяється суто комерційним (матеріальним) потребам: виробництву товарів і послуг, перенасиченню матеріальними благами. Майбутнє співробітництво має ґрунтуватися на міжсекторальній основі і відображати інтереси потенційних учасників процесу управ-

ління, тобто складатися з представників ТНК, бюрократичної еліти ООН, місцевих органів самоврядування, неурядових організацій тощо.

• По-четверте, це принцип культурної диверсифікації. З метою прийняття більш гнучких та універсальних рішень, світовою спільнотою має бути враховано культурне різноманіття світу. Ігнорування цього принципу, який в сучасних умовах проявляється у відродженні етноцентричної риторики і поведінки, зростанні суспільної напруги, виникненні конфронтації між расовими і релігійними групами, може призвести до виникнення масового насилля у глобальних масштабах.

Таким чином, узагальнюючи результати проведеного дослідження, можемо сформулювати такі висновки. По-перше, держави, як правило, поєднують кооперативні зусилля для розв'язання глобальних, міжрегіональних чи транскордонних проблем, оскільки інші раціональні шляхи їх розв'язання або вичерпані, або недоступні. Беззаперечною мотивацією учасників цього процесу є взаємне зацікавлення сторін у подальшому зростанні економічної вигоди, а характер зобов'язань залежатиме не тільки від кола учасників або масштабів проблеми, а й від рівня формалізації міжнародних норм. Яскравим прикладом механізму гармонізації є зобов'язання країн у процесі європейської інтеграції приєднатися до глобальної торговельної системи тощо. По-друге, механізм примусу застосовується у тому випадку, коли окремі держави, міжнародні організації або уповноважені особи використовують асиметрію сили у міжнародних відносинах з метою диктату або нав'язування своєї волі іншим суверенним державам. На відміну від гармонізації, основною рушійною силою примусу є економічна і політична могутність держав, їх бажання досягнути більших конкурентних переваг. По-третє, в умовах глобалізації господарського життя, коли міжнародні економічні відносини стають домінуючими у нароцпуванні стійких конкурентних переваг нації, перед інституціоналізмом постає більш складне завдання: не тільки досліди-

ти і проаналізувати характер інституційних взаємозв'язків і типи інституційної взаємодії різних економічних суб'єктів, а й запропонувати комплексну та багаторівневу модель розвитку глобальної економічної системи на довготривалу перспективу.

Література

1. Helge J. Governance by Diffusion. Implementing Global Norms Through Cross-National Imitation and Learning / J. Helge // Environmental Policy Research Centre. Freie Universität Berlin. Department of Political and Social Sciences Otto Suhr Institut for Political Sciences. — 2003. — P. 12–18.
2. Hertel T., Martin W. Liberalizing Agriculture and Manufactures in Millennium Round, Implication for Developing Countries / T. Hertel, W. Martin // World Economy. — 2000. — № 23. — P. 17–38.
3. Craig N. Murphy, International Organization and Industrial Change: Global Governance Since 1850 / N. Craig. — New York: Oxford University Press, 1994. — 346 p.
4. Young O. R. Institutional Interplay: The Environmental Consequences of Cross-Scale Interactions / O. R. Young // The Drama of the Commons. — Washington D. C., 2002. — P. 263–292.
5. Finkelstein L. S. What is Global Governance? / L. S. Finkelstein // Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations. — 1995. — № 1. — P. 366–387.
6. Rosenau J. N. Distant Proximities: Dynamics Beyond Globalization / J. N. Rosenau. — Princeton: Princeton University Press, 2003. — 680 p.
7. Our Global Neighborhood Report of the Commission on Global Governance / A. Florini. — Oxford: Oxford University Press, 1995. — P. 2–7.
8. Florini A. The Coming Democracy: New Rules for Running the World. — Washington, D. C.: Island Press, 2003. — 512 p.
9. Young O. R. Governance in World Affairs / O. R. Young. — Ithaca: Cornell University Press, 1999. — 388 p.
10. Keohane R. O., Nye J. S. Governance in a Globalizing World / R. O. Keohane, J. S. Nye. — Washington, D. C.: The Brookings Institution, 2000. — 422 p.

На основі аналізу змісту нових управлінських концепцій, а також основних теоретичних і методологічних підходів до визначення поняття глобального управління доводиться, що система глобального управління має ґрунтуватись на демократичних принципах, що відображають захист фундаментальних прав людини, підтримку миру і стабільності у міжнародних відносинах. При цьому економічна складова глобального управління має забезпечувати насамперед стабільний економічний розвиток.

На основе анализа содержания новых управленческих концепций, а также основных теоретических и методологических подходов к определению понятия глобального управления доказывается, что система глобального управления должна базироваться на демократических принципах, отражающих защиту фундаментальных прав человека, поддержание мира и стабильности в международных отношениях. При этом экономическая составляющая глобального управления должна обеспечивать прежде всего стабильное экономическое развитие.

By analyzing the content of new management concepts and major theoretical and methodological approaches to the definition of global governance author proves that the system of global governance should be based on democratic principles, which reflect the protection of fundamental human rights, promoting peace and stability in international relations. In this case economic component of global governance is above all to provide sustainable economic development.

Надійшла 1 листопада 2013 р.